

Poznámka o jadre argotu odsúdených

Pavol Odaloš

Pedagogická fakulta, Banská Bystrica

V ústavoch Zboru nápravnej výchovy (ÚZNV) sú kumulované asociálne osoby, ktoré si tu odpykávajú po súdnom sankcionovaní trest odňatia slobody. V relatívne uzavretom prostredí nápravno-výchovného zariadenia niektorí odsúdení či skupiny takýchto jednotlivcov pokračujú v nepovolených či až nezákonných praktikách, ktoré sú porušovaním Poriadku výkonu trestu odňatím slobody (PVTOS). Je len logické, že taketo činnosti utajujú a niekedy na konšpirovanie využívajú aj špeciálny lexikálny súbor vytvorený (odsúdenými) v tomto prostredí. Lexikálny súbor považujeme za argot – tajná reč funguje s komunikačným úmyslom dosiahnuť určitý cieľ – a zakomponujeme ho do väčšieho komplexu argotu asociálov.

Za argot v širšom zmysle slova považujeme každý lexikálny súbor používaný na utajovanie, napr. argot detí. No argot v užšom zmysle slova charakterizuje súbor konšpiratívneho charakteru skupiny s protispoločenskou (nezákonnou) orientáciou, ako je napr. argot asociálov, ktorý sme rozčlenili na argot v ÚZNV a argot mimo ÚZNV. Argot asociálov sme definovali ako nespisovnú lexiku s prvotným významom pre skupinu, ktorá ho používa na dorozumievanie, pričom táto skupina vedome porušuje zákon alebo iné spoločenské či morálne normy, aby získala hmotné alebo iné osobné výhody – v konečnom dôsledku väčšinou finančné prostriedky – a preto utajuje fakty pred tými, ktorí nie sú nositeľmi argotu, lebo prezradenie či všeobecná známosť informácií by mala negatívne či neželateľné dôsledky pre skupinu (Odaloš, 1990).

Zrejme je dôležitá – pre diferencované poznanie tajnej reči v jednotlivých nápravno-výchovných skupinách (NVS) výkonu trestu či v predbežnej väzbe – miera utajovania pomocou lexikálneho súboru. Miera utajovania je priamo úmerná "druhému životu" odsúdených čiže sankcionovateľnej či až trestnej činnosti v ÚZNV, resp. stupňu izolácie a následne potrebe komunikácie medzi sebou v nápravno-výchovnom zariadení alebo s okolím mimo ÚZNV. Väčšia izolácia spoločensky nebezpečných jednotlivcov a zrejme aj väčšia miera utajovania bude preto v 3 NVS v uzavretých ústavoch, kde sú odsúdení trvalo viazaní na ubytovacie jednotky, resp. u recidivistov aj v predbežnej väzbe, napr. v 1 NVS v otvorených a polo otvorených oddeleniach, kde majú odsúdení väčšie možnosti pohybu (Odaloš, 1991).

Cieľom nášho príspevku, ktorý je súčasťou kompletnejšieho materiálu o argote odsúdených, je analyzovať lexiku jadra argotu odsúdených. Materiál sme získali vlastným priamym i nepriamym výskumom, resp. sme okrajovo čerpali z príspevkov s touto problematikou (Košický, 1979; Kosorínová, 1991).

V jadre argotických slov sa nachádza komunikačný trojuholník penitenciarne sankcionovaných aktivít, ktorého vrcholy tvoria tematické okruhy *lieky*

– *alkohol* – *civilné peniaze*, teda reality, ktoré nepovoľuje PVTOS. Spojitosť liekov či alkoholu, resp. ich náhrad s civilnými peniazmi signalizuje nadväznosť s prostredím mimo ÚZNV, kde sa sankcionované reality nakupujú a potom rôznymi kanálmi prenikajú do nápravno-výchovného zariadenia. Tam sa predávajú za ústavné poukážky alebo už priamo za civilné peniaze, ktoré sa ďalej investujú a operácia sa opakuje. Cieľom transakcie je osobný prospech vo forme peňazí, ale väčšinou sa sleduje získanie tovaru pre seba a (alebo) pre vlastnú skupinu, resp. je tiež v hre upevnenie mocenského postavenia v globále (Odaloš, op. cit. 1991).

Kvantita pomenovaní dokazuje, že centrom jadra lexikálneho súboru je prave názvoslovie liekov. Zneužívanie liekov odsúdenými, ich návykové a nadmerné používanie je jedným zo závažných negatívnych prejavov vo výkone trestu. Toxikoman kvôli liekom pácha krádeže alebo sa dá aj na homosexuálnu prostitúciu. Toxikoman podľa vzhľadu a chuti bezpečne pozná, o akú tabletku ide (Kováč, 1981).

Už všeobecné názvy pre lieky nadmerne až návykovo používané tvoria synonymický rad *klepky*, *fety*, *broky*, *gulaté*, *fogáče*, čo dokazuje dôležitosť tohto pojmu pre odsúdených. Najfrekvencovanejším členom synonymického radu a jeho dominantou je pomenovanie *klepky* (v literatúre sa spomínajú aj *klepy*) – v komunikácii nápravno-výchovného zariadenia fungujú tiež pomenovania *klepať* (omamovať sa, nadmerne požívať lieky) a *naklepaný* (omámený) –, ktoré vzniklo z toho, že medzi odsúdenými obľúbený yastil vo forme prášku bolo treba vytriasť z vrecúška poklepaním. Ako pars pro toto potom začalo fungovať toto pomenovanie vo všeobecnosti za akýkoľvek liek. Nadmerné požívanie liekov odsúdenými sa tiež odrážalo pri pomenovaní *bedňa* (10 ks tablety) i v tom, že názvy niektorých liekov majú častejšie koncovku množného čísla, napr. yastil ma tiež pomenovanie *červené* podľa farby názvu na obale. Medzi odsúdenými sú preferované antiastmatiká (bronchodilatantia), pre ktoré existuje aj samostatné pomenovanie *dýchače*. Farba názvu na obale je motiváciou ďalších antiastmatík *zelené* (felzol) a *čierne* (asthmin). Iné antiastmatikum má názov podľa vzhľadu (fľakatosti) tabletky *kobylnec* (antasthman), resp. *kukurica* je oxyphyllin. Obľúbené sú aj antipyretiká (patríace do radu analgetík), napr. pre alnagon sú dva názvy *áčko* a *kyseláč* (podľa chuti), ďalej *sedolor* je *drevo* (názov je motivovaný tvrdosťou lieku) a dnyl je *déčko*. Nadmerne sa požívajú aj ďalšie lieky z psychofarmák: anxiolytikum diazepam spofa 10 mg, ktorý má názov *desať*. Prípadne tiež iné lieky – spomínané v penitenciarnej literatúre – sa nadmerne požívajú, napr. fenmetrazín, dexfenmetrazín, neuralgen, acylpyrin, avšak špeciálne názvy pre ne sme nezaznamenali. Neznamená to však – že aj pri liekoch s uvedenými argotickými názvami sa nemôžu používať variantné názvy – neexistenciu týchto názvov, ktoré môžu mať podobu známú len v jednej či dvoch spolupracujúcich skupinách.

Zneužívanie liekov odsúdenými je pre niektoré ich vedľajšie účinky tiež viac-menej náhradou za nedostupný alkohol, napr. za obľúbený rum. Alkohol sa niekedy odsúdení snažia vyrobiť, napr. *čučo* (alkohol z chleba) alebo *čokoroso* (alkohol z ovocia, sirupu atď.). Súčasne sa účinky alkoholu dosa-